

تحلیل محتوای مقالات منتشر شده در نشریات علمی کشور در حوزه دفاع مقدس
از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۸
هادی نهادی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۱۸

چکیده: توسعه پژوهش و نشر آثار دفاع مقدس و واکاوی مفاهیم و ابعاد آن، به پررنگ و زنده شدن این رویداد بزرگ کمک می‌کند. تاکنون مقالات پرشماری در حوزه دفاع مقدس نگاشته و منتشر شده است. این مقالات منبعی ارزشمند برای جامعه دانشگاهی کشور است. هر یک از آن‌ها، به فراخور تخصص و حوزه مطالعاتی محققان، زاویه جدیدی را بررسی می‌کند. برای آگاهی از زوایای مطالعه شده و یا فراموش شده و همچنین برای پیشگیری از موازی کاری و انجام پژوهش‌های تکراری، تهیه یک فهرست جامع از همه پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه دفاع مقدس بایسته است. این مهم می‌تواند شکاف پژوهش‌ها و مطالعات را شناسایی و مانع از فعالیت‌های تکراری و موازی شود. بنابراین پژوهش به مطالعه مقالات منتشر شده در نشریات علمی تا شهریور ۱۳۹۸، پرداخته شده است. سه کلیدواژه «دفاع مقدس»، «جنگ تحمیلی» و «جنگ عراق علیه ایران» شناسایی و در منابع جست‌وجو شد. یافته‌ها نشان داد که واژه «دفاع مقدس» در مطالعات ادبی بیشتر است. «جنگ ایران و عراق» نیز در تاریخ دفاع مقدس و علوم سیاسی پرکاربردتر از دو واژه دیگر اما تفاوت آن چشمگیر نیست. در حوزه‌های دیگر نیز کاربرد واژگان سه‌گانه در دفاع مقدس کم‌وبیش یکسان است.

واژگان اصلی: دفاع مقدس، جنگ تحمیلی، جنگ عراق علیه ایران و منبع‌شناسی.

۱. استادیار گروه مدیریت پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس شهید سپهبد پاسدار حاج قاسم سلیمانی، تهران، ایران.

hadi.nahadi@gmail.com

(نویسنده مسئول)

مقدمه

جنگ تحمیلی همراه با آثار مخرب مادی، ارزشمندی‌های معنوی بسیاری از جمله اتحاد ملی و شکستن اُبهت ابرقدرت‌ها با نیروی جوانان کشور را نیز به همراه داشت. همه پیش‌بینی‌های کشورهای غربی در جنگ تحمیلی ۸ ساله شکست خورد. پرداختن به شهید، فرهنگ ایثار و شهادت و وظیفه بزرگی است. به فرموده رهبر انقلاب، دفاع مقدس گنجینه‌ای است که باید گنج‌ها و معرفت‌های آن استخراج شوند. ایشان نهضت اسلامی مردم ایران به رهبری امام‌خمينی^(ره) و حماسه هشت سال دفاع مقدس را گنجینه‌ای غنی در تاریخ ایران دانسته و انتشار آثار علمی، پژوهشی و ادبی درباره دفاع مقدس را امری واجب برمی‌شمارند. در هشت سال دفاع مقدس، مردم ایران حماسه‌های بزرگی از پایداری، جان‌فشانی، دلیری، رزم‌آوری، ایمان و اعتقاد را آفریدند و در برابر سهمگین‌ترین سلاح‌های دشمن ایستادگی کردند.

جنگ تحمیلی واقعه بزرگ انقلاب اسلامی است که در معرض دو تهدید کلان «تحریف» و «فراموشی» قرار دارد. این تهدیدات در صورتی کاهش می‌یابد یا از بین می‌رود که روایتی مستند و مستدل از آن ایجاد شود. برداشت حماسی از دفاع مقدس در قالب شعر، داستان یا خاطره تا اندازه‌ای انجام شده و این امر از جنبه روانی و تبلیغاتی مهم است. اگر این دوره تاریخی با استفاده از اسناد و مدارک برای نسل حاضر که هیچ‌گونه شناختی از آن دوره ندارند، واکاوی علمی و پژوهشی نشود، تاریخ انقلاب با سوءبرداشت، تحریف و فراموشی روبه‌رو خواهد شد. دفاع مقدس بخشی از ارزش‌های اجتماعی جامعه اسلامی است. اکنون باگذشت زمان، اهمیت حفظ آن نیز مسئله‌ای اجتماعی است. برخی راهکارهای مؤثر برای حفظ و ارتقای ارزش‌های دفاع مقدس عبارت‌اند از: ۱) جلوگیری از کمرنگ شدن این ارزش‌ها و تبدیل وضعیت از سطح ملی به گروهی؛ ۲) زمینه‌سازی برای اهمیت یافتن این ارزش‌ها با تبیین مبانی عقلانی و اعتقادی؛ ۳) باورپذیری ارزش‌ها برای مخاطبان؛ ۴) بازآفرینی فرهنگی ارزش‌های دفاع مقدس با معرفی نمادها و قهرمانان آن؛ ۵) دادن نقش و مسئولیت‌های فرهنگی به ایثارگران و ۶) هدایت و تقویت فرآیند کنترل اجتماعی با هدف دفاع از ارزش‌ها. به هر روی، محتوای مرتبط با حوزه دفاع مقدس تا به امروز با موضوعات گوناگونی تولید شده است. این محتوا می‌تواند از منابع پرشماری همچون مجلات و همایش‌های فارسی و انگلیسی و بر اساس کتاب‌شناسی گردآوری شود. پژوهش حاضر به تحلیل محتوای همه مقالات منتشرشده در نشریات علمی می‌پردازد.

ادبیات پژوهش

جنگ عراق علیه ایران، با نام جنگ تحمیلی یا دفاع مقدس^۱، در زمان صدام در عراق با نام قادسیه صدام شناخته می‌شد. این جنگ، طولانی‌ترین جنگ متعارف و دومین جنگ طولانی پس از جنگ ویتنام در سده بیستم میلادی بود. جنگ، در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ برابر با ۲۲ سپتامبر ۱۹۸۰ آغاز و ۸ سال به درازا کشید. در این روز درگیری‌های پراکنده مرزی با یورش همزمان نیروی هوایی عراق به ده فرودگاه نظامی و غیرنظامی ایران و تهاجم نیروی زمینی عراق به همه مرزهای کشور گسترش یافت. عراقی‌ها معتقد بودند که جنگ از ۱۳ شهریور ۱۳۵۹ با حملات توپخانه‌ای ایران به شهرهای مرزی عراق آغاز شده است (مزینی، ۱۳۹۸).

عسگری و رسولی (۱۳۹۶)، در «تحلیل محتوای کتاب‌های خاطرات رزمندگان دفاع مقدس آذربایجان شرقی با تأکید بر شناسایی ارزش‌های برجسته شده»، می‌آورند، ادبیات دفاع مقدس یکی از شاخه‌های اصلی ادبیات انقلاب اسلامی بوده که شایسته و نیازمند مطالعه جدی به‌ویژه توسط نسل جوان پژوهشگر است. روش تحلیل مضامین یا ارزش‌های برجسته دفاع مقدس توسط آن‌ها توصیفی از نوع تحلیل محتوا با به کارگیری روش آنتروپی شانون بود. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که میزان توجه به ارزش‌های برجسته دفاع مقدس در کتاب «کمی موجی هستم» ۳/۰۷ درصد و در «لشگر خوبان» با ۳۷/۸۵ درصد به ترتیب کمترین و بیشترین فراوانی را در زمینه ارزش‌های برجسته دفاع مقدس دارند. همچنین از بین ارزش‌های مطرح شده، بیشترین ضریب اهمیت برای ارزش مسئولیت‌پذیری فرماندهان (۰/۰۷۴) و کمترین ضریب اهمیت برای صمیمیت و همکاری (۰/۰۳۰)، شوخی و طنز (۰/۰۳۱) و سرکشی به خانواده شهدا (۰/۰۳۸) است.

محمدیان و ششتمدی (۱۳۹۶) در پژوهش «بررسی عنوان کتاب‌های ادبیات دفاع مقدس تا سال ۱۳۸۱ با استفاده از روش تحلیل محتوا»، معتقدند آثار حوزه دفاع مقدس، نیازمند بررسی تخصصی و علمی از دیدگاه‌های مختلف است. این پژوهش می‌کوشد عنوان‌های برگزیده برای کتاب‌های ادبیات دفاع مقدس را تحلیل کند. بسامد واژگان این عنوان‌ها از دیدگاه تحلیل محتوا بررسی و با جدول و نمودار جلوه‌ای بصری یافته است. آمار و ارقام، بر اساس دیدگاه ادبی تحلیل و نتایج حاوی نقاط ضعف و قوت این عنوان‌ها به دست آمده‌اند. در مجموع، گرایش مؤلفین، این آثار را به سمت استفاده از ساختارهای تکراری و دامنه‌واژگان محدود نشان می‌دهد که آسیبی

1. Holy Defense

جدی در زمینه این موضوع است. سیاوش مزینی (۱۳۹۸)، در طرح پژوهشی که به سفارش دانشگاه عالی دفاع ملی صورت گرفت، به منبع‌شناسی مقالات منتشر شده در نشریات معتبر کشور در حوزه دفاع مقدس پرداخت. وی ابتدا سه کلید واژه «دفاع مقدس»، «جنگ تحمیلی» و «جنگ ایران و عراق» را از میان کلیدواژه‌های مرتبط استخراج و در چهار پایگاه استنادی^۱ جست‌وجو کرد. وی سپس همه مقالات نمایه شده در این پایگاه‌ها را فهرست‌بندی و به نمایه‌سازی مقالات همایشی در پایگاه استنادی سیویلیکا پرداخت.

علاماتی و منوچهری (۱۳۹۶)، با بررسی شیوه‌های ساماندهی اسناد و مدارک مکتوب و غیرمکتوب و ارائه الگویی مناسب برای اسناد و مدارک دفاع مقدس براساس مطالعه شیوه‌های ساماندهی مراکز اسنادی نظامی و غیرنظامی پرداختند. هدف آن‌ها ارزیابی فرآیند توصیف اسناد آرشیوی در مراکز اسنادی نظامی و غیرنظامی مهم ایران و تهیه الگویی برای ساماندهی اسناد دفاع مقدس است. بررسی شیوه‌های ساماندهی اسناد در مراکز اسنادی بررسی شده در این پژوهش نشان می‌دهد که هرکدام از سازمان‌های مذکور روشی بومی و مختص اسناد آرشیوی خود را به کار برده‌اند و تنها تعداد کمی از مراکز براساس «استاندارد بین‌المللی توصیف آرشیوی» عمل کرده‌اند. در بین مراکز اسنادی بررسی شده، تنها «معاونت اسناد ملی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران» و «آستان قدس رضوی» شش مؤلفه اصلی مدنظر ایسناد (استاندارد بین‌المللی توصیف آرشیوی) را رعایت کرده‌اند. هیچ کدام از مراکز غیرنظامی به اسناد جنگ تحمیلی و دفاع مقدس نپرداخته و تنها برخی از آن‌ها مانند معاونت اسناد ملی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران بخشی از اسناد دفاع مقدس را نگهداری می‌کنند. در بین مراکز نظامی نیز تنها دو مرکز «اسناد و تحقیقات دفاع مقدس» و «سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس و بسیج» به گردآوری و نگهداری اسناد دفاع مقدس برپایه استانداردهای فهرست‌نویسی و نمایه‌سازی و نیز استفاده از نرم‌افزار استاندارد داخلی و بومی نیروهای مسلح (نرم‌افزار ماوا) پرداخته‌اند؛ با این حال اشکال اساسی موازی کاری و رعایت نکردن استانداردی یکسان بر این دو مرکز وارد است.

۱. CIVILICA، نورمگز، انسانی و SID.

روش‌شناسی

در روش تحلیل محتوا به جای مشاهده مستقیم رفتار افراد یا درخواست از آنان برای پاسخ دادن به مقیاس‌ها یا مصاحبه با آنان، پژوهشگر ارتباط‌هایی را که افراد ایجاد کرده‌اند؛ انتخاب و سؤال‌هایش را در آن‌ها جست‌وجو می‌کند (Bengtsson, 2016). برای منبع‌شناسی مقالات، ابتدا کلیدواژه‌های اصلی در حوزه دفاع مقدس شناسایی شدند. این کلیدواژه‌ها شامل «دفاع مقدس»، «جنگ تحمیلی» و «جنگ ایران و عراق» و مشتقات آن مانند «جنگ عراق علیه ایران»، «جنگ ایران با عراق» و «جنگ عراق با ایران» بود. پس از گزینش کلیدواژه‌های اصلی، چهار پایگاه علمی نمایه‌سازی مقالات انسانی، اس.آی.دی^۱، نورمگز^۲ و سیویلیکا^۳ انتخاب شد. این چهار پایگاه بیشترین تعداد مقالات را در بین پایگاه‌های ایرانی نمایه می‌کنند و بر اساس نظرات خبرگان دارای بیشترین اعتبار هستند. در ادامه به تحلیل محتوای مقالات پرداخته شده است. تحلیل محتوا دارای سه مرحله اصلی آماده‌سازی و سازماندهی، بررسی پیام و پردازش داده‌هاست. کانون توجه این پژوهش مرحله سوم تحلیل، یعنی پردازش داده‌هاست. پردازش داده‌ها به معنی بررسی آماری و تعداد واژگان و محتوای استخراج شده است. این فراوانی و دسته‌بندی به پژوهشگران کمک می‌کند که دریابند چه حوزه‌ها، موضوع‌ها، واژگان و عبارت‌هایی بیشترین فراوانی را بیشتر داشته‌اند و برای شکاف‌شناسی پژوهش‌ها کاربرد اساسی دارند.

یافته‌های پژوهش

۱) یافته‌های بخش شناسایی مقالات

به‌طورکلی، ۴۱۹ مقاله بدون تکرار در سه کلیدواژه و چهار پایگاه استنادی نمایه شده‌اند (شکل شماره ۱). بیشترین فراوانی مقالات برای کلیدواژه دفاع مقدس، ۱۱۲ مورد و در پایگاه SID بود. تعداد کل مقالات بدون تکرار کلیدواژه دفاع مقدس نیز ۱۹۰ مورد بوده است. بیشترین فراوانی مقالات برای کلیدواژه جنگ تحمیلی، ۷۷ مورد و مربوط به پایگاه SID است. تعداد کل مقالات بدون تکرار کلیدواژه جنگ تحمیلی نیز ۱۱۶ مورد بوده است. بیشترین فراوانی مقالات برای

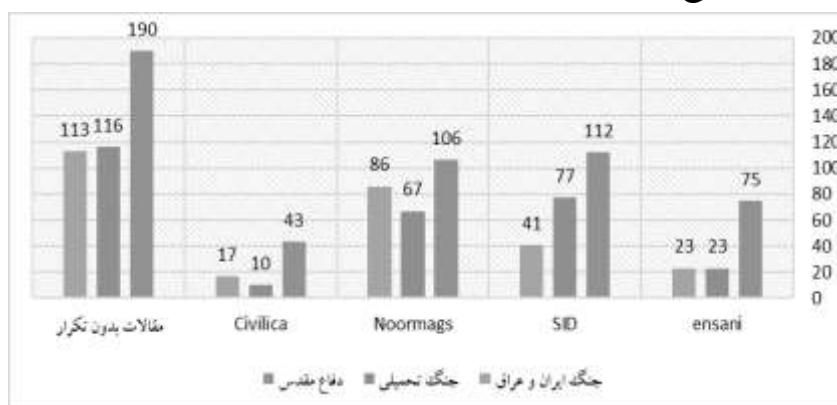
1. SID

2. Noormags

3. CIVILICA

کلیدواژه جنگ ایران و عراق و مشتقات آن نیز ۸۶ مورد و مربوط به پایگاه Noormags است. تعداد کل مقالات بدون تکرار کلیدواژه جنگ ایران و عراق نیز ۱۱۳ مورد بوده است. بنابراین مشخص شد که چه تعداد مقاله در چه پایگاه‌هایی نمایه‌سازی شده‌اند. همچنین مشخص شد که از ۴۱۹ مقاله یافت شده، ۱۹۰ مقاله با کلیدواژه دفاع مقدس، ۱۱۶ مقاله با کلیدواژه جنگ تحمیلی و ۱۱۳ مقاله نیز با کلیدواژه جنگ ایران و عراق همراه بوده است.

شکل شماره ۱: نتایج جست‌وجوی صورت گرفته بر اساس سه کلیدواژه در چهار پایگاه استنادی

۲) یافته‌های تحلیل محتوای مقالات

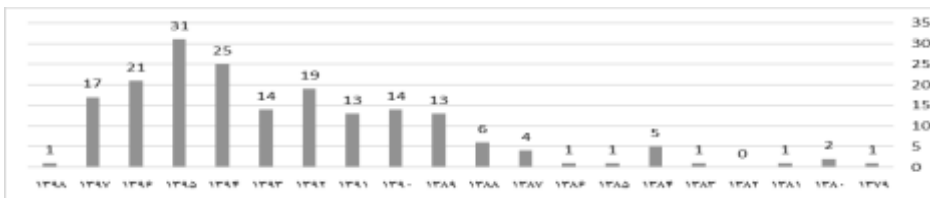
۲-۱) مقالات با کلیدواژه «دفاع مقدس»

نخستین مقاله نمایه با کلیدواژه «دفاع مقدس»، مربوط به سال ۱۳۷۹ است. بیشترین مقالات نمایه شده نیز مربوط به سال ۱۳۹۵ با ۳۱ مقاله، ۱۳۹۴ با ۲۵ مقاله و ۱۳۹۶ با ۲۱ مقاله است. به‌طورکلی از سال ۸۸ به بعد، تعداد مقالات چاپ‌شده از ۱۰ مورد بیشتر بودند (شکل شماره ۲). بر اساس شکل شماره ۳ نیز بیشترین تعداد مقاله در حوزه ادبیات دفاع مقدس با ۸۲ تکرار و پس از آن حوزه فرهنگی و تربیتی با ۲۴ مقاله و حوزه علوم نظامی و دفاعی با ۲۴ مقاله در رتبه دوم قرار دارند. در حوزه تاریخ و انقلاب اسلامی و مدیریت نیز هر کدام ۱۵ مقاله به چاپ رسیده است.

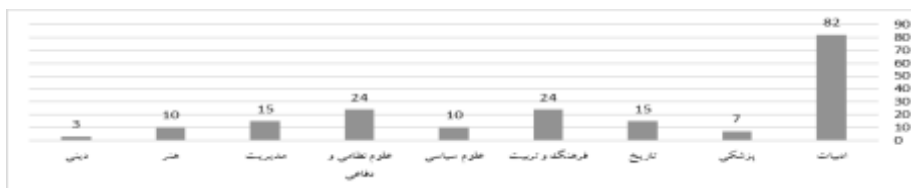
بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، ۳۷ مقاله درباره شعر دفاع مقدس، ۱۵ مقاله درباره داستان‌های دفاع مقدس، ۷ مطالعه درباره رمان‌های دفاع مقدس و ۷ مطالعه نیز درباره خاطرات دفاع مقدس نوشته شده است. همچنین ۱۳ مقاله با موضوع سینما، ۴ مقاله با عنوان فیلم، ۵ مقاله با عنوان تئاتر و ۵ مقاله نیز با عنوان نمایش در حوزه دفاع مقدس به چاپ رسیده‌اند. واژه فرهنگ در عنوان مقالات ۱۴ بار تکرار شده و پرتکرارترین واژه در حوزه فرهنگ دفاع مقدس بوده است. در ادامه سه واژه

هویت ملی، تاریخ و تعلیم و تربیت با ۳ بار تکرار در جایگاه دوم قرار دارند. واژه زن ۸ مورد به صورت اختصاصی در عنوان مقالات با کلیدواژه دفاع مقدس به کار رفته است. این مقاله‌ها به صورت اختصاصی به نقش و جایگاه زنان در دفاع مقدس و ادبیات مرتبط با آن اشاره داشته‌اند. بر اساس تحلیل محتوای صورت گرفته، ۴ مورد واژه اسطوره و اساطیر، ۲ مورد واژه قهرمان، ۷ مورد واژه حماسه و حماسی، ۴ مورد واژه نماد و ۴ مورد نیز جلوه پایداری و مقاومت در عنوان مقالات استفاده شده است. در دسته‌بندی واژه‌های مدیریتی، بیشترین تکرار مربوط به واژه مدیریت با ۱۶ مورد فراوانی، ۷ مورد واژه راهبردهای دفاعی و ۴ مورد نیز درباره رهبری، سبک رهبری و فرماندهی است. در بررسی روش‌های تحلیل پژوهش‌های حوزه دفاع مقدس، بیشترین فراوانی روش کتابخانه‌ای با ۲۱ مورد، تحلیل مضمون ۱۹ مورد، تحلیل محتوا ۱۸ مورد، تحلیل کمی ۱۵ مورد و روش تحلیلی و توصیفی ۱۲ مورد بوده است. ۶۲ درصد از مقالات روش‌شناسی خود را در چکیده مطرح و ۳۸ درصد نیز روش خاصی را مطرح نکرده‌اند. این مقالات بیشتر به ارائه خاطره، روایتگری و یا ارائه مباحث کلی و برداشت‌های شخصی می‌پردازند.

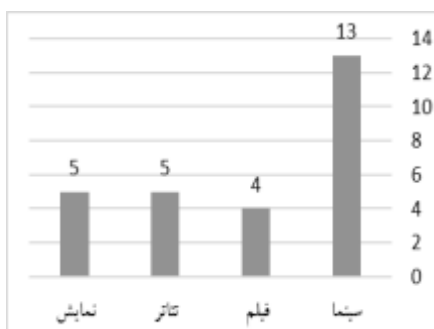
شکل شماره ۲: تعداد مقالات چاپ‌شده با کلیدواژه دفاع مقدس در هر سال

شکل شماره ۳: تنوع مقالات چاپ‌شده در موضوعات مختلف

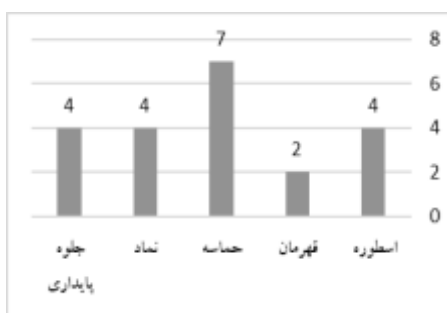
شکل ۵. ساختار مطالعات فیلم و سینما در مقالات

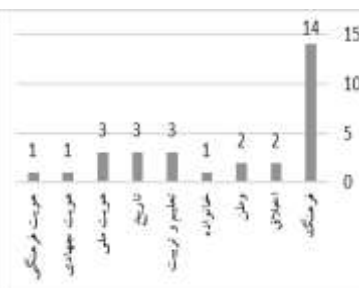
شکل شماره ۴: ساختار مطالعات ادبی مقالات منتشرشده

شکل ۷. واژه‌شناسی نمادین در مقالات حوزه دفاع مقدس

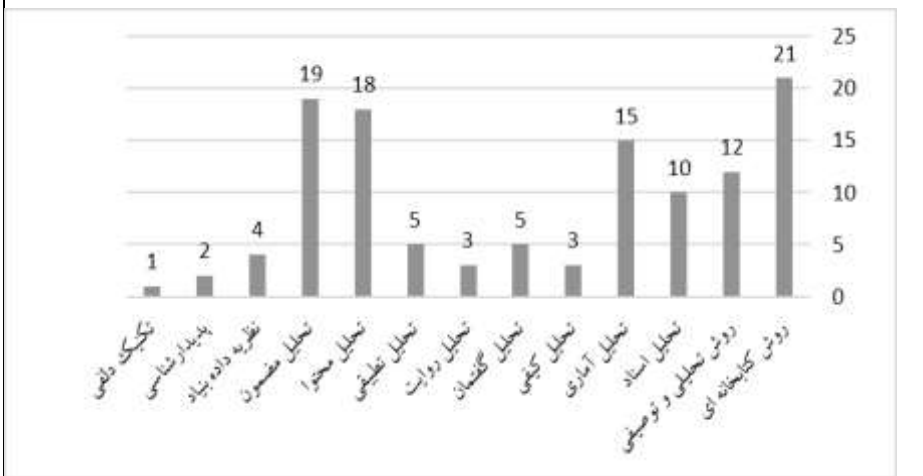
شکل ۶. ساختار مطالعات فرهنگی در مقالات چاپ‌شده

شکل شماره ۸: تحلیل واژگان مدیریتی در مقالات با کلیدواژه «دفاع مقدس»

شکل شماره ۹. تحلیل روش‌شناسی پژوهش‌های حوزه دفاع مقدس با کلیدواژه «دفاع مقدس»

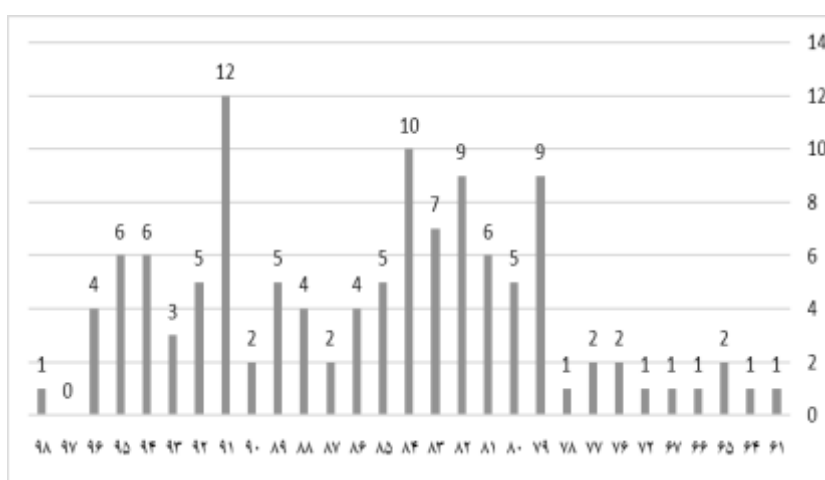

۲-۲) مقالات با کلیدواژه «جنگ تحمیلی»

بر اساس تحلیل صورت گرفته، یافته‌های اصلی تحلیل محتوا در بخش مقالات با کلیدواژه «جنگ تحمیلی» به ترتیب سال و محتوای انتشار یافته بررسی شده‌اند. نخستین مقاله نمایه شده مربوط به سال ۱۳۶۱ است. بیشترین مقالات نمایه شده نیز مربوط به سال ۱۳۹۱ با ۱۲ مقاله، ۱۳۸۴ با ۱۰ مقاله و سال ۱۳۸۲ و ۱۳۷۶ با ۹ مقاله است. به‌طور کلی ۵ درصد از مقالات مربوط به دهه شصت، ۱۳ درصد مقالات مربوط به دهه هفتاد، ۴۸ درصد مقالات مربوط به دهه هشتاد و ۳۴ درصد مقالات نیز مربوط به دهه ۹۰ بوده است. بیشترین تعداد مقاله در حوزه علوم پزشکی و طب بود (نزدیک به ۴۶ درصد کل مقالات). پس از آن حوزه سیاسی با ۲۲ درصد و حوزه موضوعی مدیریتی با ۹ درصد بیشترین تعداد مقالات را به خود اختصاص داده‌اند. حوزه هنر، دین و ادبیات با کلیدواژه «جنگ تحمیلی» دارای کمترین تعداد مقاله بوده‌اند. در حوزه پزشکی، بیشترین فراوانی مربوط به اعضای داخلی شامل کلیه، ریه، پانکراس و... است (۱۱ مورد). پس از آن حوزه اعصاب و روان با ۹ مقاله در رتبه دوم و واژه استرس با ۶ بار فراوانی در رتبه سوم قرار دارد. حوزه چشم، پوست، اندام، مغز، نخاع و عصب نیز هر کدام با ۴ مقاله بیشترین فراوانی را دارند.

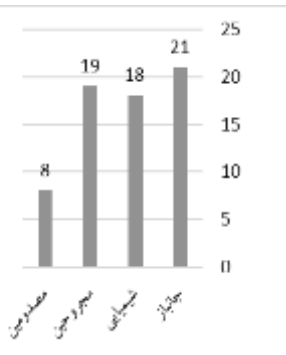
درباره واژه‌شناسی نوع جراحی و آسیب وارد شده نیز ۲۱ مورد واژه جانباز به‌کار رفته، ۱۹ مورد واژه مجروح و ۱۸ مورد نیز واژه شیمیایی به‌کار رفته است. ۸ مورد نیز واژه مصدوم برای

نشان دادن نوع آسیب وارد شده استفاده شده است. در مطالعات سیاسی و جامعه‌شناختی، عبارت امام‌خمينی^(ره) ۴ بار و انقلاب اسلامی نیز ۲ بار تکرار شده است. پس از این دو واژه بیشترین فراوانی مربوط به ابعاد بین‌المللی و سازمان ملل با ۷ بار تکرار و حق و حقوق ایران در جنگ با ۵ بار تکرار است. دیگر واژه‌ها همچون سیاست و دفاع ملی نیز هر یک ۴ بار تکرار شده‌اند. واژه راهبرد با ۸ بار تکرار، بیشترین فراوانی و پس از آن واژه اقتصاد و سرمایه با ۶ بار و مدیریت با ۵ بار تکرار در جایگاه دوم و سوم پرتکرارترین واژگان در حوزه مدیریت و فرماندهی قرار گرفته‌اند. در تحلیل روش در چکیده مقالات، بیشترین فراوانی، در روش آماری با ۳۵ مورد، روش تحلیلی و توصیفی با ۲۸ مورد و تحلیل اسناد با ۴ مورد است. ۷۵ درصد از مقالات روش‌شناسی خود را در چکیده مطرح کرده و ۲۵ درصد نیز روش خاصی را مطرح ننموده‌اند.

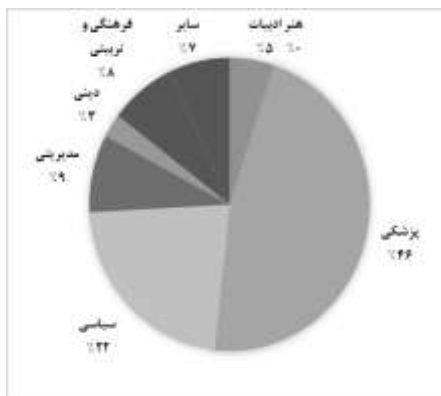

شکل شماره ۱۰. تعداد مقالات چاپ‌شده در هر سال

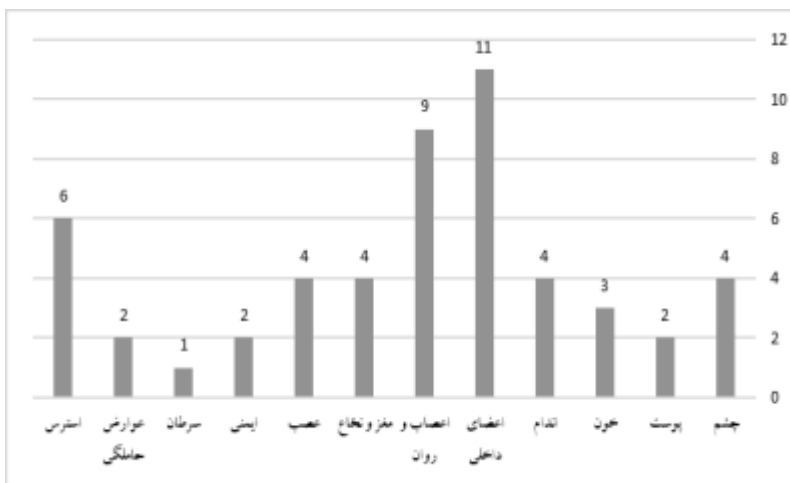
شکل شماره ۱۳. واژه‌شناسی نوع جراحی یا آسیب وارد شده به رزمندگان در مقالات پزشکی

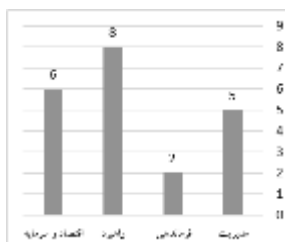
شکل شماره ۱۱. تنوع مقالات چاپ شده در موضوعات مختلف

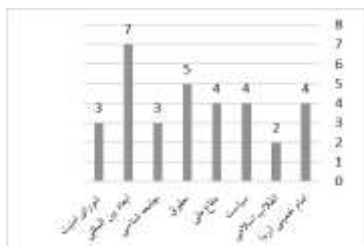
شکل شماره ۱۲. ساختار مطالعات پزشکی مقالات منتشر شده با کلیدواژه جنگ تحمیلی

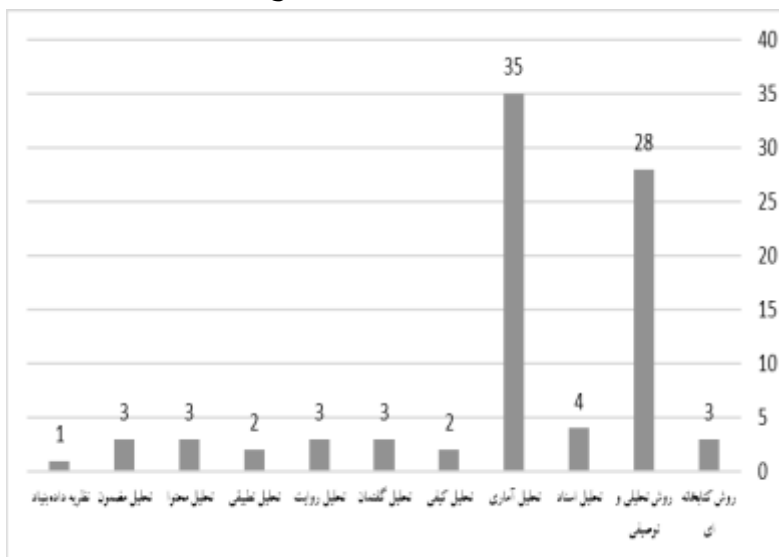
شکل شماره ۱۵. واژه‌های پر کاربرد در حوزه مدیریت و فرماندهی مقالات با کلیدواژه جنگ تحمیلی

شکل شماره ۱۴. ساختار مطالعات سیاسی در مقالات چاپ شده با کلیدواژه جنگ تحمیلی

شکل شماره ۱۶. تحلیل روش‌شناسی پژوهش‌های حوزه دفاع مقدس با کلیدواژه «جنگ تحمیلی»

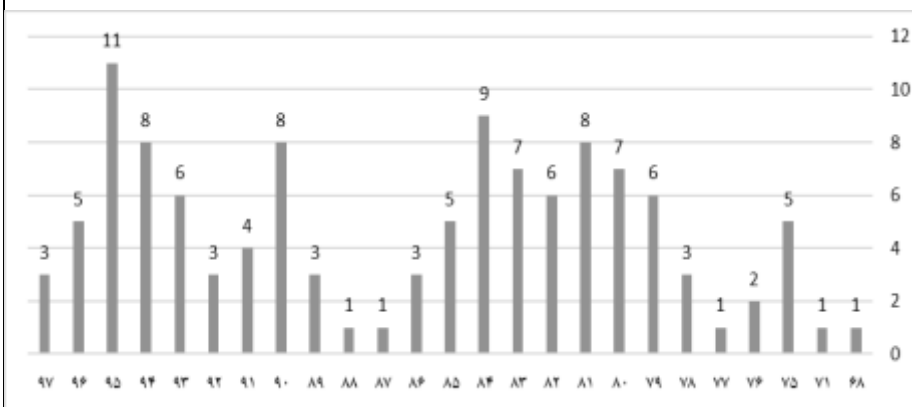
۲-۳) مقالات با کلیدواژه «جنگ ایران و عراق»

بر اساس بررسی صورت گرفته، نخستین مقاله نمایه شده مربوط به سال ۱۳۶۸ و بیشترین مقالات نمایه شده نیز مربوط به سال‌های ۱۳۹۵ با ۱۱ مقاله، ۱۳۸۴ با ۹ مقاله و سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۰ و ۱۳۸۱ با ۸ مقاله است. کمتر از ۱ درصد مقالات مربوط به دهه شصت، ۱۵ درصد مقالات مربوط به دهه هفتاد، ۴۳ درصد مقالات دهه هشتاد و ۴۱ درصد مقالات دهه ۹۰ بوده است. در حوزه موضوعی پژوهش‌های صورت گرفته با کلیدواژه «جنگ ایران و عراق»، بیشترین تعداد مقاله در حوزه علوم سیاسی بوده که بر اساس نتایج به دست آمده نزدیک به ۲۷ درصد کل مقالات در این زمینه است. پس از آن حوزه تاریخ با ۲۱ درصد و حوزه موضوعی پزشکی با ۱۳ و حوزه علوم نظامی با ۱۲ درصد بیشترین تعداد مقالات را به خود اختصاص داده‌اند. حوزه مدیریت و علوم اجتماعی با کلیدواژه «جنگ ایران و عراق» کمترین تعداد مقاله را داشت. در بررسی ساختار مطالعات در حوزه علوم سیاسی و تاریخ، بیشترین فراوانی مربوط به نقش امریکا در جنگ ایران و عراق است. سپس سازمان ملل و سیاست‌های اقتصادی و پس از آن سیاست‌های خارجی و گفتمان سیاسی دارای بیشترین فراوانی است. در بررسی واژگان پرکاربرد در حوزه تاریخ جنگ، آغاز و پایان جنگ با ۹ بار تکرار در صدر واژگان پرتکرار حوزه تاریخ جنگ قرار گرفته و عبارت تاریخ و تاریخی نیز با ۷ بار تکرار در عنوان مقالات تکرار شده است. پس از آن نیز آثار جنگ و نقش نفت

در جنگ ایران و عراق با ۴ بار تکرار در جایگاه سوم قرار دارد.

می‌توان به علل و ریشه‌های جنگ در عنوان مقالات نیز پرداخت. ۱۳ مقاله به بررسی علل، ریشه‌ها و نقش عوامل مختلف در جنگ ایران و عراق پرداخته است. همچنین ۳ مقاله مرتبط با هویت و ۳ مقاله مرتبط با قومیت طرفین در جنگ ایران و عراق نوشته شده است. بر اساس نتایج، بیشترین فراوانی روش تحلیلی و توصیفی با ۱۰ مورد و تحلیل اسناد با ۹ مورد فراوانی است. تحلیل تطبیقی با ۷ مورد و تحلیل تاریخی و کتابخانه‌ای با ۶ مورد فراوانی پس از آن قرار دارند. تنها ۴۷ درصد از مقالات، روش‌شناسی خود را در چکیده مطرح کرده و ۵۳ درصد نیز روش خاصی را مطرح ننموده‌اند. در این مقالات بیشتر به ارائه خاطره، تحلیل روند، روایتگری و یا ارائه مباحث کلی و برداشت‌های شخصی پرداخته شده است.

شکل شماره ۱۷. تعداد مقالات چاپ‌شده با کلیدواژه «جنگ ایران و عراق» در هر سال

شکل شماره ۲۱. علل و ریشه‌های جنگ در

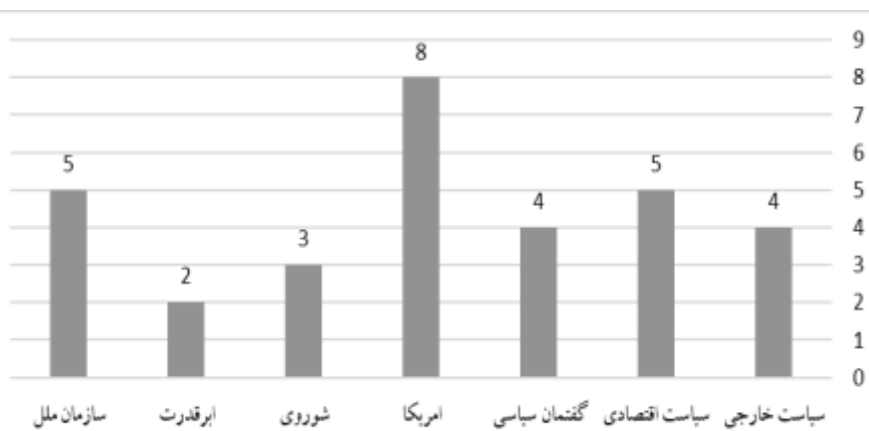

شکل شماره ۱۸. تنوع مقالات چاپ‌شده در

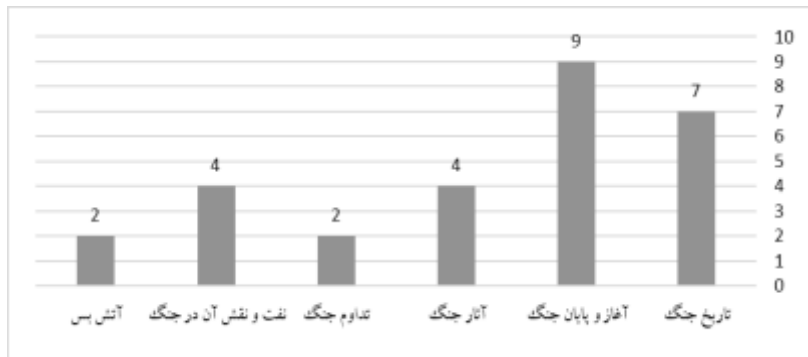

مقالات تاریخی با کلیدواژه جنگ ایران و عراق

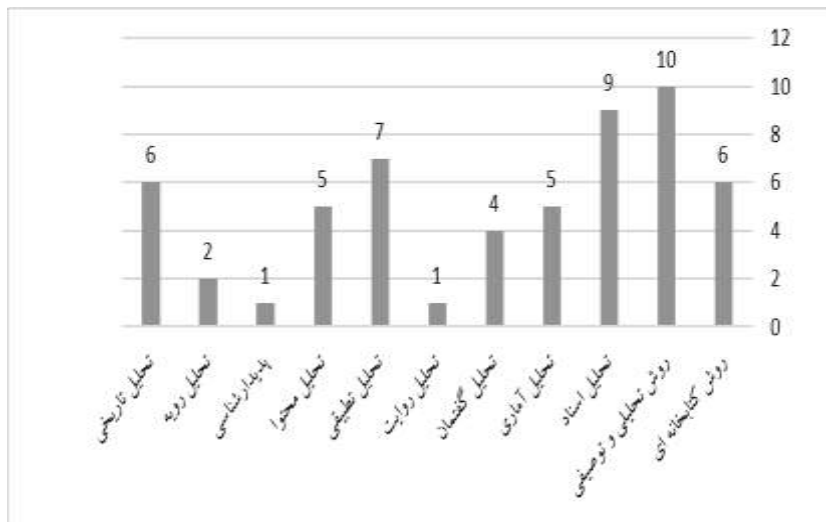
شکل شماره ۱۹. ساختار مطالعات علوم سیاسی مقالات منتشر شده با کلیدواژه جنگ ایران و عراق

شکل ۲۰. ساختار مطالعات حوزه تاریخ مقالات منتشر شده با کلیدواژه جنگ ایران و عراق

شکل شماره ۲۲. تحلیل روش‌شناسی پژوهش‌های حوزه دفاع مقدس با کلیدواژه «جنگ ایران و عراق»

نتیجه‌گیری

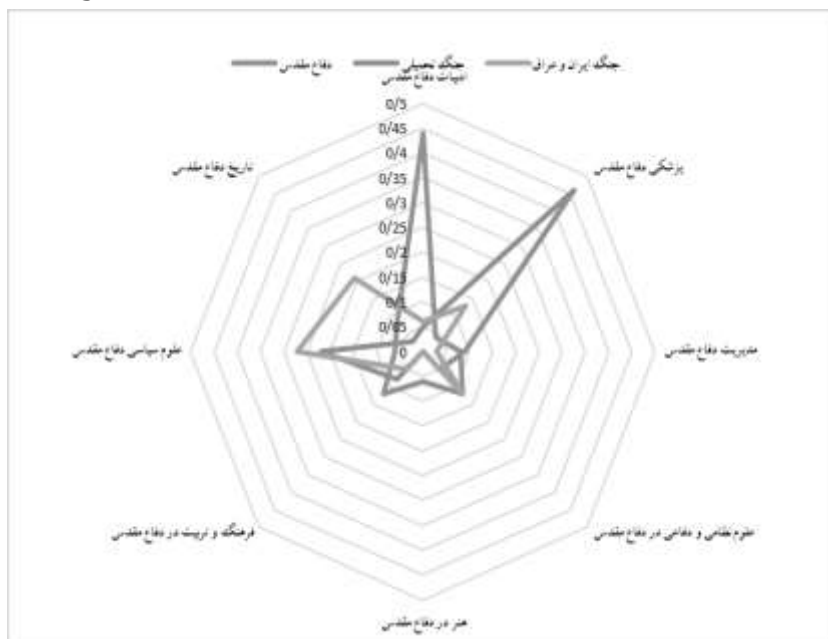
برای ایجاد یک درک عمیق‌تر از محتوای تولیدشده در سه بخش حوزه دفاع مقدس با کلیدواژه «دفاع مقدس»، «جنگ تحمیلی» و «جنگ ایران و عراق»، یک مقایسه بین نتایج کلی صورت گرفت. در اولین گام، حوزه‌های پرکاربرد بین سه کلیدواژه در جدول زیر مشخص شده است. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده در نمودار راداری مطابق شکل شماره ۲۳ نیز مشخص شد که هر یک از کلیدواژه‌ها در کدام حوزه‌ها بیشترین فراوانی را داشته و به‌طور مقایسه‌ای می‌توان استنباط کرد که تمرکز واژگان تخصصی روی کدام یک از حوزه‌هاست.

جدول شماره ۱. بررسی حوزه‌های پرکاربرد در بین سه کلیدواژه اصلی در حوزه دفاع مقدس

کلیدواژه	دفاع مقدس	جنگ تحمیلی	جنگ ایران و عراق
حوزه تخصصی			
ادبیات دفاع مقدس	۰,۴۴	۰,۰۵	۰,۰۶
تاریخ دفاع مقدس	۰,۰۸	۰,۰۳	۰,۲۱
علوم سیاسی دفاع مقدس	۰,۰۶	۰,۲۲	۰,۲۷
فرهنگ و تربیت در دفاع مقدس	۰,۱۲	۰,۰۸	۰,۰۵
هنر در دفاع مقدس	۰,۰۶	۰	۰

علوم نظامی و دفاعی در دفاع مقدس	۰,۱۲	۰,۰۵	۰,۱۲
مدیریت دفاع مقدس	۰,۰۳	۰,۰۹	۰,۰۸
پزشکی دفاع مقدس	۰,۱۳	۰,۴۶	۰,۰۴

شکل شماره ۲۳. نمودار راداری تمرکز فراوانی کلیدواژه‌های تخصصی در حوزه دفاع مقدس

بر اساس شکل می‌توان چنین استنباط نمود که واژه جنگ تحمیلی بیشترین کاربرد را در حوزه پزشکی داشته است. واژه «دفاع مقدس» در مطالعات ادبی بیشتر بوده و «جنگ ایران و عراق» نیز در تاریخ دفاع مقدس و علوم سیاسی پرکاربردتر از دو واژه دیگر اما تفاوت آن چشمگیر نیست. در حوزه‌های دیگر نیز کاربرد واژگان سه‌گانه در دفاع مقدس کم‌وبیش یکسان است. پژوهش حاضر برای منبع‌شناسی و نمایه‌سازی مقالات مرتبط با حوزه دفاع مقدس بر اساس سه کلیدواژه «دفاع مقدس»، «جنگ تحمیلی» و «جنگ ایران و عراق» گردآوری شد. این پژوهش نقشه راهی برای محققان و تصمیم‌گیرندگان حوزه دفاع مقدس است. همچنین برای بررسی مطالعات و مقالات پیشین در حوزه‌های مختلف نیز کاربرد دارد. پژوهش حاضر به صورت تکمیلی می‌تواند برای تصمیم‌گیرندگانی که قصد دارند نسبت به تهیه فهرست خلاصه‌های مطالعاتی اقدام کنند، جالب است. نتایج به دست آمده در این پژوهش می‌تواند مشخص کند که در چه زمینه‌هایی مقالات پرشماری در حوزه دفاع مقدس نوشته شده و در چه حوزه‌هایی هنوز تعداد اندکی مقاله کار شده است. همچنین می‌تواند

مشخص کند که کلیدواژه‌ها و اصطلاحات و عبارات متناسب با هر حوزه از دفاع مقدس چه بوده است. این پژوهش همچنین می‌تواند برای پژوهشگرانی که قصد دارند مقالات جدیدی را در زمینه دفاع مقدس بنویسند، از نظر موضوعی و روشی مفید است. زیرا در این پژوهش افزون‌بر دسته‌بندی حوزه‌های اصلی، حوزه‌های فرعی نیز دسته‌بندی شده‌اند و محققان می‌توانند بر اساس نزدیک‌ترین حوزه موضوعی، دریابند که چه تعداد مقاله در این زمینه منتشر شده است.

کتابنامه

جمالی مهموثی، حمیدرضا (۱۳۹۳). کتابشناسی علم‌سنجی، تهران: انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران.
 عسگری، محمود و محمدرضا رسولی (۱۳۹۶). «تحلیل محتوای کتاب‌های خاطرات رزمندگان دفاع مقدس آذربایجان شرقی با تأکید بر شناسایی ارزش‌های برجسته شده»، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناسی، شماره ۱۰(۳۶)، صص ۱۵۶-۱۳۱.

علاماتی، غلامرضا و علی منوچهری (۱۳۹۶). «بررسی شیوه‌های ساماندهی اسناد و مدارک مکتوب و غیرمکتوب و ارائه الگویی مناسب برای اسناد و مدارک دفاع مقدس؛ براساس مطالعه شیوه‌های ساماندهی مراکز اسنادی نظامی و غیرنظامی»، گنجینه اسناد، شماره ۲۷ (۳)، صص ۹۴-۸۲
 قاسم‌زاده، عباس (۱۳۹۸). نمایه‌سازی مقالات منتشر شده در نشریات معتبر داخلی در حوزه دفاع مقدس، طرح پژوهشی کسری خدمت، به راهنمایی دکتر جواد سیاهکالی مرادی، تهران: دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.

محمدیان، عباس و علی ششتمدی (۱۳۹۶). «بررسی عنوان کتاب‌های ادبیات دفاع مقدس تا سال ۱۳۸۱ با استفاده از روش تحلیل محتوا»، نشریه ادبیات پایداری، شماره ۹(۱۷)، صص ۳۲۸-۲۹۵.
 مزینی، سیاوش (۱۳۹۸). منبع‌یابی مقالات حوزه دفاع مقدس، طرح پژوهشی کسری خدمت، به راهنمایی دکتر جواد سیاهکالی مرادی، تهران: دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.

Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus Open*, 2, 8-14.